

ПЕРЛИНИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ, АБО КРИСТАЛІЗАЦІЯ САМОБУТНЬОГО ФЕНОМЕНУ СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ*

Розвиток світової культури неможливо уявити без палітри національних культур. У цьому різнобарв'ї живе й українська культура як особлива гілка та частина історії світової культури. Українська культура, образотворче, музичне, театральне мистецтво, кіномистецтво... володіють неповторними самобутніми творіннями розуму й рук, тими їх якостями, які визначають особливе обличчя України в загальному контексті світового культурного життя.

Запам'ятайте факти, що складають національну гордість

Вважається, що арочний метод у будівництві був винайдений десь в античності, але широко використовувати його почали лише в середні віки. Однак будівлі на пізньопалеолітичній стоянці у селі Мезин (Чернігівська область) свідчать, що арка була відома на Україні близько 15 тис. років тому. Арка ця була зроблена з двох бивнів мамонта, закріплених основою в щелепі мамонта і з'єднаних усередині муфтою, виготовленою також із бивнів мамонта. Цоколь житла був збудований зі щелеп мамонтів, вкопаних на глибину до 40 см, на деяких із них невийняті бивні були повернуті так, що вони підтримували покрівлю житла разом з іншими 20 арками із жердин. Арка утримувала покрівлю вагою у 2-3 т.

Найдавніша пам'ятка слов'янської писемності – “Київські глаголичні листки”, датовані кінцем X – початком XI ст. Ці сім невеликих аркушів глаголичного письма зберігаються у Центральній науковій бібліотеці НАН України в Києві.

Уперше українську народну мову було піднесено до рівня літературної наприкінці XVIII ст. з виходом у 1798 р. першого видання

---

* Складено за: Мащенко Г.О. Книга рекордів України: культура і мистецтво. Спорт і розваги. – Тернопіль, 2002; Уривалкін О.М. Тасмичні історії України (загадки, події, факти). – К., 2006.

“Енеїди” І.Котляревського, який вважається зачинателем української літературної мови.

Найдавніша азбука в Європі. Київський дослідник М.Суслопаров віднайшов алфавіт пеласпів-трипільців, дешифрував їх написи і довів, що ним користувалося населення зрубної культури – кіммерійці, серед яких були протолитовці-протослов’яни. На думку вченого, перший у Європі алфавіт існував на Наддніпрянщині ще у IV тис. до н.е., тобто раніше, ніж у фінікійців, котрі згодом запозичили його у пелагів. Експонати зберігаються у Дніпропетровському історичному музеї.

Наймініатюрніші у світі рукописні книги. Умільці багатьох країн створили низку надмініатюрних книжок, але книжка „Кобзар”, створена українським майстром М.Сядристом, – найменша у світі: її площа – 0,6 кв. мм. На сторінках “Кобзаря” ніде не порушена архітектоніка віршів, немає жодного переносу рядка. У книзі 12 сторінок, на кожній 8 віршованих рядків. Дві сторінки є ілюстраціями: портрет Т.Г.Шевченка і копія малюнка “Батьківська хата”. Сторінки настільки тонкі, що перегортати їх можна лише кінчиком волоска. Зшито книжку павутинкою, а обкладинка зроблена з пелюстки безсмертника. З цією книгою може зрівнятись хіба що одна, створена також українським умільцем М.Маслюком: це збірка віршів О.Пушкіна (08×0,4×0,2 мм та обсягом 0,064 куб. мм). Обкладинка книжки виготовлена із золота, на її лицьовому боці вигравіюваний портрет поета.

Найшвидше виданий стародрук. В 17 ст. друкарське мистецтво в Україні сягнуло такого високого рівня, що “Тріюдь постку” обсягом понад 800 сторінок 1627 р. видали в Києві за два місяці.

Найдавніша друкарня. Сам Іван Федоров у післямові до львівського видання “Апостола” сказав: „Друкування занедбане відновив”. Версія про те, що в Україні друкарні існували ще до Івана Федорова, набула матеріального підтвердження зі знахідкою у Центральному державному історичному архіві Львова документів, які свідчать, що тут друкарня існувала ще в 1460 р. Це заява-скарга монахів Львівського василіанського монастиря Онуфрія від 23 липня 1791 р. У ній, зокрема, сказано, що “року 1460 львівський громадянин Степан Дропан для матеріальної підтримки... подарував монастиреві свою власну друкарню, яку польський король Казимир IV підтвердив привілеєм у 1469 р.”. Про те, що ця ж друкарня діяла в монастирі Святого Онуфрія, свідчать книги Іоанна Златоуста, передруковані у 1614 р. українським

письмом. Отже, знайдені документи дають підставу вважати Степана Дропака зачинателем українського друкарства.

Літературний твір, який найчастіше перекладався, – “Заповіт” Тараса Шевченка – перекладено 147 мовами народів світу. З цього шедевра лірики часто починається знайомство народів різних країн з творчістю співця України.

Перша відливка дзвонів на Україні. Справжньою перлиною української культури вважається дзвонарство. Вперше про відливку дзвонів на Україні згадується у літописі 1259 р., коли Данило Галицький перевіз із Києва в Холм дзвони та ікони. Найдавніший дзвін в Україні – створений у 1341 р. Яковом Скорою і встановлений на дзвіниці Юрського собору у Львові.

Найбільший комплект дзвонів. На дзвіниці відбудованого у Києві Михайлівського Золотоверхого монастиря, освяченого в 1998 р., встановлено 30 дзвонів різних розмірів і ваги. Вага найбільшого – 8 т, найменшого – кілька грамів. Це чи не єдина в Європі дзвіниця, яка має повну гаму, повний звукоряд. Музичний супровід годинника забезпечує комп’ютерний пристрій. А найдорожчим дзвоном у світі вважається срібний дзвін, що був відлитий 1889 р. у Харкові для Успенського собору.

Найменшу в світі балалайку зробив відомий умілець м. Сядристий. Дві половинки макового зернятка він з’єднав між собою павутинкою. В одну з них вмонтував скло, на якому вигравірував портрет віртуоза-балаласчника В.В. Андреева, а в іншій вмістив футляр з балалайкою. Інструмент зроблений з дерева і складається з 40 деталей. Струна балалайки у 50 разів тонша від людської волосини.

Український композитор Максим Березовський (1745-1777) привернув до себе увагу своїми композиціями в Київській академії. З Петербурга він був за державний кошт відправлений до Італії і там вчився у музичній академії в Болоньї, у відомого музичного теоретика падре Мартіні. Цікаво, що одночасно з Березовським у Мартіні закінчував освіту й славетний Моцарт. У Булонській академії був звичай: одного найздібнішого майстра музики, який закінчував навчання, записували на “золоту дошку”. У падре Мартіні за звання кращого змагались Моцарт і Березовський. Переміг Березовський, і на “золотій дошці” вписали його ім’я.

Найбільший оперний репертуар. Оперний “багаж” відомого співака та актора Семена Гулака-Артемовського (1813-1873), який віддав оперній сцені майже чверть століття, становив 50 партій. Стільки ж виконав український і російський оперний та концертно-камерний співак Іван Козловський (1900-1993), 55 оперних партій було в репертуарі російського й українського співака Івана Алчевського (1876-1917), найвидатніша з них – Герман (“Пікова дама” П. Чайковського).

У репертуарі Бориса Гмври водночас були партії басові, баритонові й тенорові, а загалом – 77. Цікаво, що, наприклад, в опері М. Лисенка „Тарас Бульба” він співав і партію Тараса (бас), і партію Андрія (тенор).

Серед співачок, ймовірно, немає рівних Соломії Крушельницькій (1873-1952), яка виступала у кращих театрах Європи, Америки й Африки. У її репертуарі було понад 60 оперних партій. У перших десятиріччях ХХ ст. на оперних сценах світу працювали чотири особи чоловічої статі – Баттістіні, Карузо, Руффо, Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їх висоти, зрівнятися з ними – найвидатніша українська співачка Соломія Крушельницька (1872-1952).

Наймолодший виконавець головних оперних партій. Український композитор Максим Березовський (1745-1777) був також обдарованим співаком. Старі театральні афіші свідчать, що юний Березовський вже 1759-1760 рр. виконував головні партії в операх італійських композиторів Ф.Арайї “Олександр в Індії” та В.Манфредіні “Упізнана Семираміда”. Йшли вони у т. зв. “оперному домі”, розташованому в одній із замських резиденцій російського царя під Петербургом – Оранієнбаумі.

Початок українського кіно. 9 січня 1894 р. механік Одеського університету Й.Тимченко (за участю професора М.Любимова) здійснив прилюдні демонстрації свого апарата-кінескопа і показав перші кінострічки – на три місяці раніше за Едісона і більш ніж на рік раніше від братів Люм’єрів. Його апарат давав змогу робити фіксовані переривчасті зміни фотозображень, за допомогою чого він і показав свої стрічки про металників списів та кавалеристів. Винахід було продемонстровано на ІХ з’їзді російських природознавців і лікарів. Широкого застосування, на жаль, він не знайшов.

Найдавніший публічний сеанс вітчизняних фільмів відбувся 1 грудня 1896 р. в Харківському оперному театрі. Один з піонерів українського кіно – А.Федецький показав тоді власноруч зняті хронікальні фільми на спеціальному екрані завширшки 12 і заввишки 10 аршинів.

Перший документальний фільм зняв 30 вересня 1896 р. відомий харківський фотограф-художник Альфред Федецький (1857-1902). Це був хронікальний сюжет “Перенесення чудотворної ікони Курязької Божої матері до Харківського Покровського монастиря”. Невдовзі він зняв ще одну стрічку “Джигітування козаків 1-го Оренбурзького козачого полку”. Перші публічні сеанси майстер влаштував у грудні того ж року в оперному театрі.

Перший кольоровий фільм – стрічка “Сорочинський ярмарок” (екранізація твору М.Гоголя) створена у 1939 р. на Київській кінофабриці режисером М.Екком (Івакіним).

Найбільш “касовий” фільм. Кінострічку “В бій ідуть тільки “старики”, зняту режисером Леонідом Биковим у 1974 р., по прокату за 12 місяців подивились 44300000 глядачів. У 1995 р. повідомлялося, що цю стрічку подивились 125 млн. глядачів, не враховуючи тих, які бачили її по телебаченню, де вона демонструвалась десятки разів.

Найбільш “титулований” фільм. Кінострічка “Тіні забутих предків”, знята за мотивами повісті М.Коцюбинського режисером С.Параджановим у 1965 р., здобула на республіканських і міжнародних оглядах, конкурсах і фестивалях близько 170 призів, медалей та інших нагород.

Фільм, проданий у найбільшу кількість країн. Відомо, що кінострічку „Білий птах з чорною ознакою” режисера Ю.Ілленка було продано у 57 країн світу.

Фільм, нагороджений премією “Оскар”. “Оскар” – це престижна премія, що присуджується Американською академією кінематографічних мистецтв і наук з 1929 р. й названа на честь містера Оскара Пірса зі США. У роки Великої Вітчизняної війни до українського кіно прийшов Марк Донської – майстер психологічних, глибоко реалістичних картин. Він поставив один із кращих фільмів воєнних років “Райдуга” з Н.Ужвій у головній ролі, який був удостоєний премії “Оскар”.

Найкращий фільм. На підсумковому Міжнародному фестивалі в Брюсселі в 1958 р. фільм режисера О.Довженка “Земля”, знятий у 1930 р., визнаний одним із найкращих фільмів “усіх часів і народів”, На думку фахівців, цей шедевр світового кіно увібрав від кінематографа лаконізм, фрагментарність, епізоди-кадри, монументалізм образів, несподівані ракурси, а від прози – внутрішні монологи, щедрість пейзажів, психологізацію персонажів і авторські відступи.

Найбільше підприємство з виробництва художніх фільмів в Україні – Національна кіностудія художніх фільмів ім. О.Довженка, збудована у 1928 р. як Київська фабрика ФУФКУ. Головний павільйон площею понад 3000 кв. м тривалий час був найбільшим у Європі. Світова кіногромадскість визнала О.Довженка як першого поета в кіно за перший фільм-кінопопею “Звенигора”, створений у 1928 р., що обійшов екрани багатьох країн. Згодом, в 1958 р. на підсумковому Міжнародному фестивалі в Брюсселі фільм режисера О. Довженка “Земля”, знятий у 1930 р., визнаний одним із найкращих фільмів “усіх часів і народів”.

Перший музей. Стародавні речі, виявлені під час археологічних розкопок у Північно-Причорноморських країнах та знайдені під час вивчення залишків пунктів, фортець, портів тощо, становили базу найстаріших в Україні музеїв. У 1806 р. було створено музей в Миколаєві, що належав Чорноморському гідрографічному депо. Проіснував він недовго, а його пам’ятки осіли в інших музейних збірках. 1811 р. у Феодосії було відкрито музей старожитностей, який вважається найстарішим на сьогодні. В його фондах зберігається понад 30 тис. експонатів. Ці музеї майже на півстоліття випередили організацію подібних закладів у великих містах Росії і Європи.

Мавзолеї. Усім відомий мавзолей, розташований у Москві на Красній Площі, але далеко не кожен знає про мавзолей у Вінниці. В ньому похований відомий хірург, анатом і патолог, засновник воєннопольової хірургії Микола Пирогов (1810-1881). Склеп розташований у підземному приміщенні церкви, що входить до Національного музею-садиби М.І.Пирогова. Спосіб, яким був забальзамований видатний лікар, досі залишається невідомим.

Найбільший телевізор. Вінницьке центральне конструкторське бюро інформаційної техніки в 1985 р. спорудило на одній з центральних вулиць Москви велетенський телевізор. Називається він “Елін”, тобто електронний інформатор. Розмір екрана 13,5×17,5 м (понад 236

кв. м). Він змонтований з 1728 модулів, кожен модуль має 64 індикатори – маленькі кінескопи. У єдиний механізм разом включається 1000 кольорових міні-кінескопів.

Найплодовитіший драматург. Відомо, наприклад, що в драматургічній спадщині М.Л.Кропивницького понад сорок п'єс. Найвідоміші з них – “Дай серцю волю...”, “Доки сонце зійде...” досі не сходять зі сцени. Доробок Івана Карпенка-Карого становить 18 оригінальних п'єс. Серед наших сучасників першість, ймовірно, належить О.Коломійцю, автору понад 20 п'єс.